สิทธิในการแจ้งย้ายออกจากภูมิลำเนาของผู้เยาว์ตามกฎหมาย

Legal Rights of Minors to notify changing of Domicile

ศิรินทร์พร ธารมัติ
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
18/18 ถนนเทพรัตน ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540

Sirinporn Tharamat
Faculty of Law, Huachiew Chalermprakiet University
18/18 Thepparat Rd, Bangchalong, Bangplee, Samutprakarn 10540
E-mail : aom.law@hotmail.com

(Received: 29 September 2523; Revised: 3 November 2523; Accepted: 19 February 2524)

บทคัดย่อ

การที่กฎหมายกำหนดภูมิลำเนาของผู้เยาว์ขึ้นเพราะเหตุว่าผู้เยาว์เป็นบุคคลที่อ่อนด้วยอายุและประสบการณ์ กฎหมายจึงให้ผู้ใช้อำนาจปกครองเข้ามากำหนดภูมิลำเนาให้เพื่อที่จะเป็นการคุ้มครองผู้เยาว์มากกว่าที่จะอนุญาตให้ผู้เยาว์แสดงเจตนาในการกำหนดภูมิลำเนาเป็นของตนเองซึ่งอาจจะส่งผลเสียต่อผู้เยาว์หรือกองทรัพย์สินได้ อันเป็นการคุ้มครองประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์นั่นเอง ซึ่งเมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ในการแจ้งย้ายออกจากที่อยู่ของผู้เยาว์ตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ซึ่งกำหนดให้บุคคลที่อายุครบ 15 ปีแล้ว สามารถแจ้งย้ายที่อยู่ออกจากภูมิลำเนาเดิมด้วยตนเองได้ หากบุคคลนั้นมีเจตนาเปลี่ยนภูมิลำเนาไปยังภูมิลำเนาที่อาศัยอยู่จริง โดยไม่ได้กำหนดว่าจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใช้อำนาจปกครองเสียก่อน เพราะการแจ้งย้ายออกจากที่อยู่ดังกล่าวไม่ใช่นิติกรรมตามมาตรา 149 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่เป็นกระบวนการพิจารณาทางปกครองเพื่อพิจารณาออกคำสั่งทางปกครองตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งผู้เยาว์สามารถดำเนินการได้เองตามมาตรา 22 (2) แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 แต่อย่างไรตาม พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ก็ไม่ตัดสิทธิผู้ใช้อำนาจปกครอง ในการยื่นคำขอแจ้งย้ายออกจากที่อยู่แทนผู้เยาว์ได้ โดยอาศัยอำนาจปกครองซึ่งเป็นอำนาจทั่วไปตามมาตรา 1567 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น การใช้ดุลพินิจของนายทะเบียนผู้แจ้งจึงต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์เป็นสำคัญ

คำสำคัญ : สิทธิการแจ้งย้ายออก ภูมิลำเนา ผู้เยาว์ กฎหมาย

Abstract

As the law specified minors' domicile due to the minors' young age and inexperienced , the law thus allows the guardian to regulate domicile as to- protect minors rather than permitting minors to express intention to designate own domicile that may cause damages to the minors or assets which protects the best interest of minors. Considering the criteria for changing the minors' domicile in accordance with the Civil and Commercial code and the Civil Registration Act, B.E. 2534, a person who has reached the age of 15 years shall be able to notify moving out of old domicile if such person intended to change domicile to the present domicile without the guardian consent. Such notification is not a legal act according to Section 149 of the Civil and Commercial Code, instead it is an administrative consideration process for issuing administrative orders that a minor shall be able to act as stipulated in Section 22 (2) of the Administrative Procedure Act, B.E. 2539 . Nonetheless, the Civil Registration Act , B.E. 2534 does not revoke the guardians' right to petition to change domicile for the minors based on the administrative power as the general authority in accordance with Section 1567 (1) of the Civil and Commercial Code. Therefore, when exercising the discretion, the notifying registrar should be most concerned and considered in the minor's best interests.

Keywords : Rights to notify; domicile; minors; law.

บทนำ

บุคคล (Person) ตามสภาพธรรมชาติย่อมหมายถึงคน (Man) หรือมนุษย์ (Human) ในความหมายของธรรมชาติวิทยา โดยปกติทั่วไปหมายถึงสิ่งมีชีวิตที่เกิดจากการปฏิสนธิของมนุษย์เพศชายและเพศหญิง ซึ่งสภาพบุคคลเริ่มต้นตั้งแต่คลอดจนอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย[1] ดังนั้นในทางกฎหมายก็ถือว่ามีสภาพบุคคล (Legal Personality) แล้ว ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย และได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายทุกประการ เช่น สิทธิที่จะได้รับมรดกจากเจ้ามรดก สิทธิที่จะมีกรรมสิทธิ์ถือครองทรัพย์สินต่าง ๆ มีหน้าที่ต้องเสียภาษี เป็นต้น หากมีบุคคลใดมาทำร้าย[2] หรือฆ่า[3] บุคคลดังกล่าว ผู้กระทำความผิด ก็จะต้องมีความผิดทางอาญา บุคคล

---

[1] มาตรา 15, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก".

[2] มาตรา 295, *ประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า*

"ผู้ใดทำร้ายผู้อื่น จนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่นนั้น ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ".

[3] มาตรา 288, *ประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า*

"ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ 15 ปีถึง 20 ปี".

เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในสังคมที่ทำให้สังคมจะต้องกำหนดหรือบัญญัติกฎหมายออกมาเพื่อนำมาใช้เพื่อควบคุม กำกับดูแล และสอดส่องให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและเป็นธรรม ถ้าไม่มีมนุษย์แล้วก็ไม่มีสังคม และไม่จำเป็นต้องมีกฎหมาย[4]

กฎหมายโรมันให้ความสำคัญเกี่ยวกับบุคคลเพราะว่าเมื่อบุคคลมีสถานะตามที่กฎหมายรับรองแล้ว ต่อไปบุคคลก็จะทรงไว้ซึ่งสิทธิและหน้าที่ มีการกระทำนิติกรรมสัญญาเพื่อผูกนิติสัมพันธ์ต่อกัน ตามหลักที่ว่าด้วยเสรีภาพของการแสดงเจตนา (Freedom of Contract) และเมื่อมีนิติสัมพันธ์แล้วก็จะต้องผูกพันตามสัญญาด้วย (Privity of Contract) ดังนั้น บุคคลจึงอาจทรงสิทธิที่เรียกว่า "บุคคลสิทธิ" (Right in personam) และทรัพยสิทธิ (Right in rem) ก็ได้ และบุคคลที่มีครอบครัว อาจมีปัญหาว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร การหมั้น การสมรส และการขาดจากการสมรส เป็นต้น หลังจากนั้นเมื่อบุคคลถึงแก่ความตายก็สิ้นสุด สภาพบุคคลตามกฎธรรมชาติ หากบุคคลนั้นมีทรัพย์สินก็จะตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาท ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของมนุษย์ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา[5]

ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common) หรือหลักกฎหมายอังกฤษเดิมนั้นถือว่าพลเมือง (Citizen) ทุกคนเป็นบุคคล (Person) และบางคนอาจไม่เป็นพลเมือง และบางคนอาจไม่มีสถานะเป็นพลเมือง เพราะไม่อาจมีสิทธิตามกฎหมาย เช่น พวกทาส ตามกฎหมายอังกฤษเดิม ทาสไม่อาจทรงสิทธิตามกฎหมาย[6]

ในประเทศฝรั่งเศสสมัยหนึ่งได้มีโทษชนิดหนึ่งเรียกว่า "ความตายในส่วนแพ่ง" (La mort civile) บุคคลที่ถูกลงโทษนั้นแทบจะหมดสภาพบุคคล ได้แก่ บุคคลที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษทางอาญา ถึงประหารชีวิต และผู้ที่ต้องคำพิพากษาลงโทษให้ทำงานหนักตลอดชีวิต หรือถูกเนรเทศไปคุมขัง นอกประเทศฝรั่งเศส ผู้ที่ต้องโทษอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ชนิดที่กล่าวนี้ ถือว่าตายในส่วนแพ่งโดยได้ตัดสิทธิของบุคคลนั้นไปเกือบทั้งสิ้น ทั้งตัดออกจากวงสังคม บุคคลนั้นไม่อาจมีกรรมสิทธิ์ ทรัพย์สินทั้งหมดที่มีอยู่ก่อนคือกองทรัพย์สินของบุคคลนั้นตกทอดไปยังทายาทเหมือนอย่างที่บุคคลนั้นตายไป โดยไม่มีพินัยกรรม บุคคลนั้นไม่สิทธิรับมรดก ไม่เป็นผู้ปกครอง ไม่เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ การสมรสขาดจากกัน ฯลฯ โดยเห็นว่าโทษตายในส่วนแพ่งของประเทศฝรั่งเศสได้ยกเลิกเสียเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม ค.ศ. 1894[7]

สำหรับบุคคลที่พิจารณาในทางนิติศาสตร์นั้น ข้อสำคัญก็จะต้องเป็นผู้ที่สามารถทรงไว้ซึ่งสิทธิ และมีหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ แม้ตามกฎธรรมชาติมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาจะเป็นเสรีชน มีอิสระ เสรีภาพอย่างสมบูรณ์ก็ตาม แต่บุคคลทุกคนที่เกิดมามีสภาพบุคคลย่อมตกอยู่ภายใต้หน้าที่หรือภายใต้เครื่องพันธนาการนั้นก็คือ

---

[4] ประสิทธิ โฆวิไลกูล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2562) 1-2.

[5] ประสิทธิ โฆวิไลกูล, เพิ่งอ้าง, 3.

[6] ประสิทธิ โฆวิไลกูล, อ้างแล้ว, 3.

[7] สมทบ สุวรรณสุทธิ, *คำสอนชั้นปริญญาตรีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล* (พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514) 1-2.

กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับของบ้านเมือง ฉะนั้นสิทธิและหน้าที่จึงเป็นของคู่กับบุคคลอยู่ตลอดเวลา[8] โดยในปัจจุบันกฎหมายได้แบ่งบุคคลออกเป็น 2 ประเภทคือ บุคคลธรรมและนิติบุคคล ซึ่งบุคคลธรรมดาก็คือบุคคลตามธรรมชาติ ที่มีการเกิด แก่ เจ็บ และตาย ส่วนนิติบุคคลก็คือบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นมาให้มีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น[9] ซึ่งนิติบุคคลจะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่น[10] เช่น กฎหมายมหาชน นอกจากนี้นิติบุคคลยังมีอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ตามที่ได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง อีกด้วย[11] เช่น บริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัด มูลนิธิ สมาคม เป็นต้น

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคคลอาจมีผลทางกฎหมายกระทบถึงสิทธิหน้าที่ของบุคคลได้หลายกรณี เช่น เชื้อชาติ สัญชาติ อายุ เพศ สุขภาพ ความเป็นญาติกับบุคคลอื่น

สถานที่ก็อาจมีความสัมพันธ์กับบุคคล และมีความหมายต่อสิทธิหน้าที่ของบุคคลได้หลายระดับ อาทิ เช่น ถิ่นที่พบตัวบุคคลนั้น (place where the person is found) ถิ่นที่มีแหล่งที่ทำงาน (place of business) ถิ่นที่อยู่ (residence) และถิ่นอันบุคคลมีสถานที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญ (principal residence) ซึ่งกฎหมายเรียกว่าภูมิลำเนา (domicile) โดยเฉพาะภูมิลำเนาของบุคคล กล่าวได้ว่าเป็นถิ่นที่บุคคลมีความสัมพันธ์และผูกพันใกล้ชิดมากที่สุด ในฐานะที่เป็นถิ่นที่ตั้งที่อยู่แหล่งสำคัญ กฎหมายจึงรับรองให้มีความสำคัญทางกฎหมายอย่างยิ่ง[12]

ข้อยกเว้นการใช้สิทธิของผู้เยาว์

หลักทั่วไปที่ว่า ผู้เยาว์ทำนิติกรรมจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ดังที่ปรากฏในมาตรา 21[13] ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของผู้เยาว์ ดังนั้น จึงมีข้อยกเว้นที่กฎหมายถือว่านิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เยาว์ และยอมให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมได้เอง โดยไม่ต้องได้รับ

---

[8] ประสิทธิ โฆวิไลกูล, อ้างแล้ว, 6.

[9] มาตรา 67, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"ภายใต้บังคับมาตรา 66 นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น"

[10] มาตรา 65, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"นิติบุคคลจะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น".

[11] มาตรา 66, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ดังได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง".

[12] กิตติศักดิ์ ปรกติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561) 159.

[13] มาตรา 21, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า

"ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นว่านั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น".

ความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม[14] และถือว่าการกระทำหรือนิติกรรมนั้น มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย ดังนี้

ก. กระทำการใด ๆ ที่เป็นคุณแก่ผู้เยาว์แต่เพียงฝ่ายเดียว[15] ผู้เยาว์สามารถกระทำการใดหรือทำนิติกรรมเพื่อให้สิทธิอย่างใด ๆ หรือเพื่อหลุดพ้นจากหน้าที่ใด ๆ โดยที่ผู้เยาว์ได้รับประโยชน์แต่เพียง ฝ่ายเดียว ผู้เยาว์สามารถทำเองได้โดยลำพัง เช่น ได้รับการปลดหนี้ เป็นต้น

ข. การกระทำใด ๆ ที่จะต้องทำเองเฉพาะตัว[16] ผู้เยาว์มีสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ ที่เป็นการเฉพาะตัวได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้งเมื่ออายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ เป็นต้น

ค. การกระทำการใด ๆ ที่จำเป็นเพื่อการเลี้ยงชีพของผู้เยาว์[17] ผู้เยาว์สามารถกระทำการใด ๆ ก็ตาม ที่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิตและสถานะได้ด้วยตนเอง เช่น การซื้ออาหารรับประทาน เป็นต้น

ง. การทำพินัยกรรม[18] ผู้เยาว์มีสิทธิทำนิติกรรมฝ่ายเดียวในรูปแบบของพินัยกรรมที่เป็นข้อกำหนดเผื่อตายได้เมื่อมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์[19]

ความหมายของภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา (Domicile) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินคือคำว่า domus หมายถึงบ้านหรือที่อยู่อาศัย[20] ซึ่งในกฎหมายโรมันนั้นภูมิลำเนาเป็นเครื่องกำหนดสถานะในทางกฎหมาย สิทธิและหน้าที่ของบุคคลเนื่องจากบุคคลจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายตามถิ่นที่เขามีภูมิลำเนาอยู่ บุคคลที่อยู่หมู่บ้านข้างเคียงกันอาจอยู่ภายใต้กฎหมายที่ต่างกัน ดังนั้น การพิจารณาเรื่องภูมิลำเนาจึงมีความสำคัญเพราะเป็นเครื่องบ่งชี้ความเกี่ยวพันของบุคคลและถิ่นที่อยู่ถาวรของเขา (Connecting factor) อันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ส่งผลสำคัญหลายประการในทางกฎหมาย[21]

---

[14] กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว, 86.

[15] มาตรา 22, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น หากเป็นเพียงเพื่อจะได้ไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่ง หรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง".

[16] มาตรา 23, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"ผู้เยาว์อาจกระทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการต้องทำเองเฉพาะตัว".

[17] มาตรา 24, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการสมควรแก่ฐานานุรูปแห่งตน และเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร".

[18] มาตรา 25, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่อมีอายุครบสิบหน้าปีบริบูรณ์".

[19] ช.ชยินทร์ เพ็ชญไพศิษฏ์ และนัดดาภา จิตต์แจ้ง, กฎหมายธุรกิจ (Business Law) (สมุทรปราการ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2557) 13-14.

[20] Merriam webster, *Domicile Has Latin Roots* (18 September 2020) dictionary <https://www.merriam-webster.com/dictionary/domicile#h1.>.

[21] อังคณาวดี ปิ่นแก้ว, *คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย บุคคล* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2561) 85-86.

คำว่า “ภูมิลำเนา” (Domicile) เป็นการพิเคราะห์ถึงสถานที่อยู่ของบุคคลตามกฎหมาย (Legal concept) ซึ่งหมายถึงถิ่นที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญที่แสดงความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างบุคคลและสถานที่ที่บุคคลนั้นใช้ชีวิตในกรณีที่กล่าวถึงบุคคลธรรมดา ภูมิลำเนาจึงเป็นถ้อยคำทางกฎหมาย ที่แตกต่างจากคำว่าถิ่นที่อยู่ทั่วไป (Residence) ซึ่งหมายถึงที่อยู่ของบุคคลที่บุคคลนั้นมิได้มีเจตนายึดถือ อยู่อย่างถาวร โดยคำว่าถิ่นที่อยู่ทั่วไปจะมีความหมายกว้างกว่าคำว่าภูมิลำเนาเพราะทุก ๆ สถานที่สามารถเป็นถิ่นที่อยู่ทั่วไปได้ แต่ถิ่นที่อยู่จะกลายเป็นภูมิลำเนาก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้มีเจตนาถือเอาที่อยู่นั้นเป็น ถิ่นที่อยู่แบบถาวร[22]

ดังนั้นคำว่า “ภูมิลำเนา” คือถิ่นที่อยู่อันบุคคลธรรมดามีสถานที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญ[23] ซึ่งก็ได้แก่ถิ่นที่อยู่ที่บุคคลนั้นดำเนินชีวิตตามปกติของเขาคือถิ่นที่ตั้งบ้านเรือนกินอยู่หลับนอน และเป็นถิ่นที่บุคคลนั้นไม่โยกย้ายไปโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร และเมื่อหากบุคคลนั้นมีเหตุต้องไปยังแหล่งอื่น เพื่อทำการงานเมื่อการงานแล้วเสร็จสิ้นบุคคลนั้นก็ย่อมหวนคืนสู่ถิ่นที่อยู่นั้น[24] ซึ่งจะเห็นได้ว่าภูมิลำเนามีลักษณะสำคัญอยู่ 2 ประการคือ

1. สถานที่อยู่คือ สถานที่ซึ่งบุคคลอาศัยอยู่กินหลับนอนตามความต้องการของชีวิตธรรมดาของมนุษย์ ซึ่งอาจมีหนึ่งแห่งหรือหลายแห่งก็ได้ เช่น บ้าน โรงเรียน โดยไม่จำเป็นต้องเป็นบ้านหลังใหญ่โต กระท่อมก็เป็นที่อยู่ของบุคคลนั้นได้

2. ที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญ คือ สถานที่ซึ่งบุคคลนั้นตั้งใจจะอยู่เป็นหลักแหล่งโดยยึดถือจะอยู่ตลอดไปหรือมีลักษณะถาวร ไม่ใช่พักอาศัยอยู่ชั่วคราวหรือเพื่อทำธุรกิจเฉพาะอย่างเท่านั้น[25] โดยมีลักษณะของการอยู่อาศัยแบบถาวรนั้นเอง

กล่าวได้ว่าบทบัญญัติในมาตรา 37 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของภูมิลำเนาเอาไว้ว่าจะต้องเป็นสถานที่อยู่อันแน่นอนเป็นหลักเป็นฐาน และบุคคลนั้นได้มีเจตนาจะยึดถือเอาถิ่นนั้นเป็นแหล่งสำคัญ โดยหลักเกณฑ์ทั้ง 2 ประการของการก่อให้เกิดเป็นภูมิลำเนา ซึ่งตามมาตรา 37 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นย่อมวางอยู่บนหลักพื้นฐานที่สำคัญที่กล่าวว่า ภูมิลำเนาต้องเป็นสถานที่ที่สะท้อนถึงถิ่นที่อยู่จริงของบุคคลนั้นว่าได้อยู่อาศัย ณ ที่ใด[26]

---

[22] อังคณาวดี ปิ่นแก้ว, เพิ่งอ้าง, 86.

[23] มาตรา 37, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

“ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดาได้แก่ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ”.

[24] Diokretian 1, 7, § 1C : “unde cum profectus est, peregrinari videtur quo si rediit, peregrinari iam destritti.”.

[25] ประสิทธิ โฆวิไลกูล, อ้างแล้ว, 205.

[26] วันภิเษก จารุจิตร, *การกำหนดภูมิลำเนาของผู้เยาว์* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชน, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563) 43.

ประเภทของภูมิลำเนา

1. ภูมิลำเนาโดยการเกิด ภูมิลำเนาโดยกำเนิดถือเป็นภูมิลำเนาแรกของบุคคลธรรมดาทุกคนเพราะบุคคลใดที่เกิดมาและอยู่รอดเป็นทารก[27] ย่อมเป็นที่ชัดเจนว่าไม่สามารถที่จะกำหนดภูมิลำเนาได้ด้วยตนเอง[28] เช่นนี้แล้วหลักในเรื่องภูมิลำเนาจึงกำหนดให้ถือตามภูมิลำเนาของบิดาแต่มีเงื่อนไขว่าบิดาจะต้องเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายและยังมีชีวิตอยู่ซึ่งรวมถึงกรณีที่บิดาโดยชอบด้วยกฎหมายเสียชีวิตในภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้เกิดมาหรือหย่าร้างกับมารดาในภายหลังที่บุคคลนั้นเกิดมาด้วยเช่นกัน แต่ถ้าหากบิดาเสียชีวิตไปก่อนแล้วที่บุคคลนั้นจะเกิดมาหรือเป็นบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น มิได้สมรสกับมารดาหรือถึงแม้จะสมรสกับมารดาในภายหลังก็ตามย่อมจะต้องถือภูมิลำเนาตามมารดา[29] เหตุผลที่กฎหมายกำหนดเช่นนี้อันเนื่องมาจากหลักเรื่องภูมิลำเนาได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายโรมันซึ่งหัวหน้าครอบครัวอย่างบิดามีอำนาจเหนือชีวิตและร่างกายของคนในครอบครัวและบุตรก็อยู่ในสภาวะคล้ายทรัพย์ของหัวหน้าครอบครัวเท่านั้น ฐานะความเป็นมารดาของสตรีไม่ได้รับการยอมรับโดยกฎหมาย มารดาจึงไม่มีอำนาจเหนือบุตร[30]

2. ภูมิลำเนาโดยสมัครใจ การกำหนดภูมิลำเนาโดยใจสมัคร (Domicile of choice) นั้นเป็นเรื่องที่กฎหมายยอมรับหลักสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในการที่จะกำหนดหรือเลือกภูมิลำเนาที่ประสงค์จะตั้งหลักปักถิ่นฐานของตนเอง ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการกำหนดภูมิลำเนาย่อมส่งผลในทางกฎหมายของบุคคลในหลายประการ ดังนั้น การกำหนดภูมิลำเนาด้วยตนเองนั้นจะต้องปรากฏด้วยว่าบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะคิด พิจารณาและตัดสินใจกำหนดภูมิลำเนาของตนได้[31]

บุคคลที่มีความสามารถที่จะคิด พิจารณาและตัดสินใจกำหนดภูมิลำเนาของตนได้นั้น หลักฐานที่พอจะยืนยันในเรื่องดังกล่าวได้ คือ ต้องบรรลุนิติภาวะ (Sui juris) ด้วยเหตุผลที่ว่าบุคคลเมื่อบรรลุนิติภาวะย่อมสันนิษฐานได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความเจริญงอกงามทางสติปัญญา สามารถจัดการงานและมีความรับผิดชอบต่อตนเองได้แล้ว ดังนั้นเมื่อบุคคลใดมีอายุถึงเกณฑ์ที่บรรลุนิติภาวะแล้วนั้น จึงสามารถตัดสินใจกำหนดภูมิลำเนาของตนได้ ซึ่งในกฎหมายแต่ละประเทศนั้นกำหนดเกณฑ์อายุในเรื่องการบรรลุนิติภาวะนี้แตกต่างกันไป[32] เช่น ในประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรปไม่ว่าจะเป็นสาธารณรัฐฝรั่งเศส (French Republic) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Germany)

---

[27] มาตรา 15, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

> “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย
> ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก”.

[28] Walter Pollak, *domicile* (22 September 2020) HOL <https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/soaf51&id=39&men_tab=srchresults>.

[29] Domicile USLegal, supra note 4.

[30] ประชุม โฉมฉาย, *หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2555) 93-97.

[31] อังคณาวดี ปิ่นแก้ว, เพิ่งอ้าง, 119.

[32] กิตติศักดิ์ ปรกติ, *หลักกฎหมายบุคคล* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) 63.

หรือในกลุ่มประเทศสหราชอาณาจักร ยกเว้นราชอาณาจักรสกอตแลนด์ (Kingdom of Scotland) กำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ หรือในประเทศญี่ปุ่น (Japan) สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Socialist. Republic of Vietnam)กำหนดให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย[33] เป็นต้น[34]

3. ภูมิลำเนาตามข้อสันนิษฐานของกฎหมาย โดยหลักบุคคลสามารถกำหนดภูมิลำเนาได้ ตามความประสงค์ของตนหรือที่เรียกว่า ภูมิลำเนาตามใจสมัคร แต่อย่างไรก็ตามมีบางกรณีที่กฎหมายได้ เข้ามากำหนดภูมิลำเนาให้บุคคลได้แก่ ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ สามีภรรยา ข้าราชการ และผู้ถูกจำคุก ตามคำพิพากษา เป็นต้น เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เช่น หากปล่อยให้ผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถกำหนดภูมิลำเนาของตนเองได้อาจเกิดผลเสียต่อตนเองหรือกองทรัพย์สินของบุคคลนั้นก็เป็นได้ ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้กำหนดภูมิลำเนาของบุคคลเหล่านี้ไว้เป็นการเฉพาะโดยเรียกว่า “ภูมิลำเนาตามที่กฎหมายกำหนด” (Domicile of dependence)[35] เพื่อเป็นการเจาะจงให้บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดมีภูมิลำเนาได้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น[36] อาทิเช่น

ภูมิลำเนาของคนไร้ความสามารถ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 45 บัญญัติว่า “ภูมิลำเนาของคนไร้ความสามารถ ได้แก่ภูมิลำเนาของผู้อนุบาล” โดยคนไร้ความสามารถก็จะมีลักษณะเช่นเดียวกับผู้เยาว์ คือเป็นบุคคลที่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของผู้อนุบาล[37] ดังนั้นภูมิลำเนาของคนไร้ความสามารถก็คือถิ่นที่อยู่เดียวกันกับของผู้อนุบาลนั้นเอง

ภูมิลำเนาของสามีภรรยา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 43 บัญญัติว่า “ภูมิลำเนาของสามีและภริยา ได้แก่ถิ่นที่อยู่ที่สามีและภริยาอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา เว้นแต่สามีหรือภริยาได้แสดงเจตนาให้ปรากฏว่ามีภูมิลำเนาแยกต่างหากจากกัน” หากพิจารณาจากหลักกฎหมายครอบครัว[38] แล้วจะพบว่าสามีภรรยาย่อมมีถิ่นที่อยู่ร่วมกันและถือเอาถิ่นที่อยู่ร่วมกันของสามีภรรยาเป็นที่อยู่แหล่งสำคัญ ดังนั้นกฎหมายจึงสันนิษฐานว่าภูมิลำเนาของสามีและภรรยาได้แก่ถิ่นที่อยู่ที่สามีและภรรยาอยู่กินกันฉันสามีภรรยาอันเป็นถิ่นที่อยู่ที่คู่สมรสทั้ง 2 ฝ่าย ตกลงร่วมกันตามความสมัครใจที่จะถือว่าเป็นถิ่นที่อยู่สำคัญร่วมกัน หรือเรียกว่าเป็นภูมิลำเนาของคู่สมรสนั้นเอง[39]

---

[33] มาตรา 19, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์* บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์”.

[34] วันภิเษก จารุจิตร, อ้างแล้ว, 8-9.

[35] วันภิเษก จารุจิตร, อ้างแล้ว, 10.

[36] กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว, 177.

[37] กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว, 184.

[38] มาตรา 1461, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์* บัญญัติว่า

“สามีภริยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา

สามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน”.

[39] กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว, 177-178.

ภูมิลำเนาของข้าราชการ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 46 บัญญัติว่า “ภูมิลำเนาของข้าราชการ ได้แก่ถิ่นอันเป็นที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่ หากมิใช่เป็นตำแหน่งหน้าที่ชั่วคราว ชั่วระยะเวลาหรือเป็นเพียงแต่งตั้งไปเฉพาะการครั้งเดียวคราวเดียว” การที่กฎหมายกำหนดให้ข้าราชการมีภูมิลำเนา ณ ถิ่นอันเป็นที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่ก็เพื่อให้ถิ่นที่ทำการเป็นแหล่งสำคัญของข้าราชการนั้นเพื่อจะได้เกิดความสะดวกในการควบคุมบังคับบัญชาในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ[40]

ภูมิลำเนาของผู้ถูกจำคุก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 47 บัญญัติว่า “ภูมิลำเนาของผู้ที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลหรือตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมายได้แก่ เรือนจำหรือ ทัณฑสถานที่ถูกจำคุกอยู่จนกว่าจะได้รับการปล่อยตัว” ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ถูกจำคุกตามคำพิพากษาสูงสุดของศาลต้องมีภูมิลำเนาตามเรือนจำหรือทัณฑสถานที่ถูกจำคุกอยู่นั้นเอง

ภูมิลำเนาตามทะเบียนบ้าน พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 29 สันนิษฐานว่าผู้ใดมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านใดให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นอยู่และมีภูมิลำเนาอยู่ที่นั้น[41] ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าวเป็นข้อสันนิษฐานในเรื่องภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดาโดยอาศัยทะเบียนบ้านเป็นเครื่องกำหนดนอกเหนือจากภูมิลำเนาของบุคคลที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ตามกฎหมาย

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การที่กฎหมายกำหนดภูมิลำเนาของผู้เยาว์ขึ้นมาเพราะว่าผู้เยาว์เป็นบุคคลที่อ่อนด้วยอายุและประสบการณ์ กฎหมายจึงมองว่าควรที่จะเข้ามากำหนดภูมิลำเนาให้เพื่อที่จะเป็นการคุ้มครองตัวผู้เยาว์มากกว่าที่จะอนุญาตให้ผู้เยาว์แสดงเจตนาในการกำหนดภูมิลำเนาเป็นของตนเองซึ่งอาจจะส่งผลเสียต่อตัวผู้เยาว์หรือกองทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีบุคคลเข้ามาคอยดูแลให้ความช่วยเหลือ ในเรื่องที่เกี่ยวกับการดำรงชีพและการจัดการทรัพย์สิน ทั้งนี้บทบัญญัติที่เข้ามากำหนดภูมิลำเนาให้ผู้เยาว์ก็คือ มาตรา 44 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นภูมิลำเนาโดยทั่วไปของผู้เยาว์[42]

มาตรา 44 “ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ ได้แก่ภูมิลำเนาของผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง

ในกรณีที่ผู้เยาว์อยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา ถ้าบิดาและมารดามีภูมิลำเนาแยกต่างหาก จากกัน ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ได้แก่ภูมิลำเนาของบิดาหรือมารดาซึ่งตนอยู่ด้วย”

---

[40] กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว, 184.

[41] พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 29 บัญญัติว่า
“ผู้ใดมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านใด ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นอยู่และมีภูมิลำเนาอยู่ ณ ที่นั้น”.

[42] วันภิเษก จารุจิตร, อ้างแล้ว, 70.

ผู้เยาว์คือบุคคลที่ยังไม่ได้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย หรือบุคคลที่อายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์[43] นั้นเอง การที่ผู้เยาว์จะบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายได้คือต้องมีอายุครบ 20 ปี หรือทำการสมรสเมื่อมีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์[44] โดยได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม[45] ตามกฎหมายนั้นเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส เมื่อผู้เยาว์ยังไม่ได้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายจึงต้องอยู่ภายในอำนาจปกครองของบิดามารดาโดยชอบด้วยกฎหมาย[46] เพราะอำนาจปกครองของบิดามารดาที่มีต่อบุตร (patria potestas) เป็นอำนาจตามธรรมชาติของบิดามารดานับแต่บุตรได้ถือกำเนิดมาเป็นอำนาจที่ใช้เพื่อประโยชน์ในการเลี้ยงดูรักษาบุตรให้เจริญเติบโตไปในภายภาคหน้า เพราะบุตรมีความจำเป็นต้องได้รับปัจจัยสี่ ได้รับการศึกษาอบรมตลอดจนการมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต บิดามารดาจึงเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรที่ยังเป็นผู้เยาว์โดยอัตโนมัติอันเนื่องมาจากการเป็นบิดามารดากันโดยสายโลหิต[47] ดังนั้นเมื่อบิดามารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองจึงมีสิทธิกำหนดที่อยู่ของบุตรผู้เยาว์ได้ เพราะบิดามารดามีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่บุตร จำเป็นต้องให้บุตรอยู่ในความดูแลของตนเอง กฎหมายจึงให้สิทธิบิดามารดาที่จะกำหนดที่อยู่ของบุตรว่าจะให้บุตรอยู่ที่ใดตามที่เห็นสมควร นอกจากนี้มาตรา 44 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็กำหนดให้ผู้เยาว์มีภูมิลำเนาตามผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง และโดยปกติบิดามารดาก็มีภูมิลำเนาเดียวกันอยู่แล้ว[48] ดังนั้นกฎหมายจึงได้กำหนดภูมิลำเนาของผู้เยาว์ขึ้นมาคือภูมิลำเนาของผู้แทนโดยชอบธรรม อันได้แก่ บิดามารดา หรือผู้ปกครองที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งขึ้น เพื่อให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งขึ้นมามีสิทธิในการดูแลผู้เยาว์ได้อย่างเต็มที่

---

[43] มาตรา 19, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุยี่สิบปีบริบูรณ์".

[44] มาตรา 1448, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้".

[45] มาตรา 1454, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"ผู้เยาว์จะทำการสมรสให้นำความในมาตรา 1436 มาใช้บังคับโดยอนุโลม"

มาตรา 1436 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า

"ผู้เยาว์จะทำการหมั้นได้ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลดังต่อไปนี้

(1) บิดาและมารดา ในกรณีที่มีทั้งบิดามารดา

(2) บิดาหรือมารดา ในกรณีที่มารดาหรือบิดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครองหรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาได้

(3) ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม

(4) ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมตาม (1) (2) และ (3) หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครองการหมั้นที่ผู้เยาว์ทำโดยปราศจากความยินยอมดังกล่าวเป็นโมฆียะ".

[46] มาตรา 1566 วรรคหนึ่ง, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา".

[47] ประสพสุข บุญเดช, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว* (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา, 2564) 669.

[48] ประสพสุข บุญเดช, เพิ่งอ้าง, 679.

ในกรณีที่ผู้เยาว์อยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา หากบิดามารดามีภูมิลำเนาแยกต่างหากจากกัน อาจเกิดปัญหาได้ว่าผู้เยาว์จะมีภูมิลำเนาอยู่กับบิดาหรือมารดา หรือทั้ง 2 แห่ง กรณีนี้กฎหมายได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่าผู้เยาว์มีภูมิลำเนาได้เพียงแห่งเดียวตามบิดาหรือมารดาที่ตนอาศัยอยู่ด้วยตามข้อเท็จจริง ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ไม่ให้ถูกกระทบกระเทือนต่อสิทธิโดยไม่มีผู้ทำหน้าที่ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรม อย่างไรก็ดีในกรณีที่บิดามารดามีภูมิลำเนาแยกจากกัน และปรากฏว่าผู้เยาว์ไม่ได้อยู่กับบิดาหรือมารดาแต่อยู่กับบุคคลภายนอก เช่น อาศัยอยู่กับญาติตามความประสงค์ของบิดาหรือมารดา ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง ดังนั้นอาจมีปัญหาขึ้นได้ว่าผู้เยาว์มีภูมิลำเนาอยู่ที่ใด กรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่าบิดามารดายังเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรร่วมกันต้องถือว่าบุตรมีภูมิลำเนา 2 แห่งตามภูมิลำเนาของบิดาและมารดา[49] แต่ถ้าบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองผู้เยาว์ก็จะต้องอยู่ในอำนาจปกครองของผู้ปกครองที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งขึ้นตามกฎหมาย[50] ดังนั้นผู้ใช้อำนาจปกครองย่อมเป็นผู้ที่กำหนดที่อยู่ของผู้เยาว์นั้นเอง[51] นอกจากนี้กฎหมายยังสันนิษฐานว่าผู้เยาว์โดยทั่วไปยังไม่สามารถมีถิ่นที่อยู่ด้วยตนเอง และยังมิได้มีเจตนาตั้งภูมิลำเนาเป็นของตนเอง[52] กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้เยาว์มีภูมิลำเนาตามผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือในกรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครอง ผู้เยาว์ก็จะต้องมีภูมิลำเนาตามถิ่นที่อยู่ของผู้ใช้อำนาจปกครองนั้นเอง

2. พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534

พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มีเจตนารมณ์ในการประกาศใช้คือ เป็นการปรับปรุงวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการทะเบียนราษฎรในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้นายทะเบียนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถอำนวยความเป็นธรรมและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนยิ่งขึ้น และเพื่อรองรับการจัดการประชากรของประเทศไทย ซึ่งเป็นสมาชิกในประชาคมอาเซียน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็นการจัดทำทะเบียนของบุคคลตามความเป็นจริง การอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเกี่ยวกับการจัดเก็บข้อมูลทางทะเบียน

---

[49] กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว, 181.

[50] มาตรา 1585, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองเสียแล้วนั้น จะจัดให้มีผู้ปกครองขึ้นในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ก็ได้" .

[51] มาตรา 1567, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิ

(1) กำหนดที่อยู่ของบุตร"

[52] กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว, 181.

[53] มาตรา 4, *พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 บัญญัติว่า*

"ในพระราชบัญญัตินี้

"ทะเบียนบ้าน" หมายความว่า ทะเบียนประจำบ้านแต่ละบ้านซึ่งแสดงเลขประจำบ้าน และรายการของคนทั้งหมดผู้อยู่ในบ้าน"

พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 29 มีการกำหนดว่าผู้ใดมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านใด ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่ามีภูมิลำเนาอยู่ที่นั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามาตรา 29 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดาโดยอาศัยทะเบียนบ้าน[53] เป็นเครื่องกำหนด เพราะโดยทั่วไปแล้วบุคคลธรรมดา มักอยู่อาศัยใช้ชีวิตตั้งหลักปักถิ่นฐาน ณ บ้านเรือนตามทะเบียนบ้านที่มีชื่อของบุคคลนั้นปรากฏ เพราะฉะนั้นควรที่จะกำหนดให้ถิ่นที่อยู่นั้นเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้นเพราะเป็นถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงถิ่นที่อยู่จริง ๆ ของบุคคลนั้นว่าอาศัยอยู่ ณ ที่ใด แต่อย่างไรก็ดีในมาตรา 29 นั้นใช้คำว่า “ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า” ซึ่งหมายถึงสามารถนำสืบพิสูจน์หักล้างเป็นอย่างอื่นได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลธรรมดาสามารถมีภูมิลำเนาในถิ่นอื่นที่ตนมิได้มีทะเบียนบ้านที่มีชื่อตนเองปรากฏได้ เพราะมิใช่ทุกกรณีที่บุคคลจะตั้งหลักปักถิ่นฐานอยู่ที่เดียวกับถิ่นที่ตนเองมีทะเบียนบ้าน อาจจะด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้บุคคลย่อมมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานด้วยเหตุผลส่วนตัว หรือความจำเป็นในหน้าที่การงาน หากไปกำหนดให้บุคคลมีภูมิลำเนาตามที่มีชื่อตนเองปรากฏอยู่ในทะเบียนบ้านเท่านั้น ย่อมเป็นจะการไม่สะท้อนถึงถิ่นที่อยู่ที่แท้จริงของบุคคลนั้นซึ่งจะทำให้ส่งผลต่อการใช้การตีความและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้[55]

3. การแจ้งย้ายที่อยู่ของผู้เยาว์

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 41 บัญญัติว่า “ภูมิลำเนาย่อมเปลี่ยนไปด้วย การย้ายถิ่นที่อยู่พร้อมด้วยเจตนาปรากฏชัดแจ้งว่าจะย้ายภูมิลำเนา”

องค์ประกอบสำคัญของภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดามีอยู่ 2 ประการคือ มีที่ตั้งสถานที่อยู่ ตามข้อเท็จจริงประการแรก และเจตนาถือที่อยู่นั้นเป็นแหล่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ดังนั้นการเปลี่ยนถิ่นที่อยู่ เช่น เก็บข้าวของเครื่องใช้ไว้สถานที่หนึ่งแล้วเดินทางจากถิ่นที่อยู่ไป โดยตั้งใจจะไปต่างจังหวัดนาน ๆ แต่ยังตั้งใจจะกลับคืนมายังสถานที่อยู่นั้นอีก ยังถือไม่ได้ว่าบุคคลนั้นเปลี่ยนภูมิลำเนา ในทางกลับกัน แม้บุคคลจะมีเจตนาหรือแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งว่าจะย้ายที่อยู่ไปยังถิ่นอื่น หากยังมิได้กระทำการใด ๆ เพื่อย้ายที่อยู่ตามข้อเท็จจริง ภูมิลำเนาของบุคคลนั้นก็ยังคงเดิม อย่างไรก็ดีการย้ายภูมิลำเนาตามมาตรา 41 เป็นเพียงการย้ายถิ่นที่อยู่และแสดงเจตนาเปลี่ยนภูมิลำเนาให้ปรากฏรับรู้ต่อบุคคลภายนอกได้ก็เพียงพอแล้ว แต่จะถือเอาสถานที่อยู่ที่ย้ายไปใหม่เป็นสถานที่อยู่แหล่งสำคัญหรือไม่ไม่สำคัญ คือไม่จำเป็นต้องถึงขนาดกับตั้งภูมิลำเนาใหม่ให้เสร็จสิ้นเสียก่อน[55]

บุคคลจะเปลี่ยนภูมิลำเนาได้ด้วยความสมัครใจ ด้วยการเลือกถือเอาภูมิลำเนาใหม่นั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถที่จะเลือกภูมิลำเนาใหม่ตามกฎหมายได้ ดังนั้น บุคคลบางประเภทที่กฎหมายจำกัดความสามารถในการเลือกภูมิลำเนา และกำหนดภูมิลำเนาให้โดยเฉพาะย่อมไม่อาจเปลี่ยนภูมิลำเนาที่กฎหมายกำหนดให้ได้ด้วย

---

[54] วันภิเษก จารุจิตร, อ้างแล้ว, 67-68.

[55] กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว, 170-171.

ความสมัครใจของตนเอง เช่นบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ[56] หากมีผู้แทน โดยชอบธรรม[57] คือบิดามารดา หรือผู้ปกครอง[58] กฎหมายกำหนดให้มีภูมิลำเนาตามผู้ใช้อำนาจปกครอง คนไร้ความสามารถ[59] ย่อมมีภูมิลำเนาตามผู้อนุบาล หากผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้อนุบาลเปลี่ยนภูมิลำเนา ภูมิลำเนาของผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย[60]

สำหรับ "การย้ายออกจากที่อยู่" ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 โดยหลักเป็นหน้าที่ของเจ้าบ้าน[61] ต้องแจ้งการย้ายออกต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งภายใน 15 วัน เมื่อผู้อยู่ในบ้านย้ายที่อยู่ออก

จากบ้านเพื่อเปลี่ยนภูมิลำเนา[62] หรือแจ้งการย้ายเข้าเมื่อมีผู้ย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านโดยมีเจตนาจะถือเป็น

---

[56] มาตรา 19, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุยี่สิบปีบริบูรณ์"

มาตรา 20, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448".

[57] มาตรา 1566 วรรคหนึ่ง, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา".

[58] มาตรา 1585, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองเสียแล้วนั้น จะจัดให้มีผู้ปกครองขึ้นในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ก็ได้

ในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครองบางส่วนตามมาตรา 1582 วรรคหนึ่ง ศาลจะตั้งผู้ปกครองในส่วนที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครองนั้นก็ได้ หรือในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจจัดการทรัพย์สินตามมาตรา 1582 วรรคสอง ศาลจะตั้งผู้ปกครองเพื่อจัดการทรัพย์สินก็ได้".

[59] มาตรา 28, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"บุคคลวิกลจริตผู้ใดถ้าคู่สมรสก็ดี ผู้บุพการีกล่าวคือ บิดามารดา ปู่ย่าตายาย ทวดก็ดี ผู้สืบสันดานกล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื่อก็ดี ผู้ปกครองหรือผู้พิทักษ์ก็ดี ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่ก็ดี หรือพนักงานอัยการก็ดี ร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ศาลจะสั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถก็ได้

บุคคลซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามวรรคหนึ่ง ต้องจัดให้อยู่ในความอนุบาล การแต่งตั้งผู้อนุบาล อำนาจหน้าที่ของผู้อนุบาล และการสิ้นสุดของความเป็นผู้อนุบาล ให้เป็นไปตามบทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายนี้ คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา".

[60] กิตติศักดิ์ ปรกติ, อ้างแล้ว, 172.

[61] มาตรา 4, *พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534*

ในพระราชบัญญัตินี้ "เจ้าบ้าน" หมายความว่า ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครองบ้านในฐานะเป็นเจ้าของ ผู้เช่า หรือในฐานะอื่นใดก็ตาม.

[62] มาตรา 30, พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ.2562 บัญญัติว่า

"มาตรา 30 เมื่อผู้อยู่ในบ้านย้ายที่อยู่ออกจากบ้านเพื่อเปลี่ยนภูมิลำเนา ให้เจ้าบ้านแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่บุคคลในทะเบียนบ้านย้ายที่อยู่ออกจากบ้าน แต่ไม่ตัดสิทธิผู้ย้ายที่อยู่ที่จะแจ้งย้ายออก ต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งด้วยตนเอง โดยจะต้องแจ้งว่าจะย้ายเข้าไปอยู่บ้านใด หรือจะแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง แห่งท้องที่ที่ตนจะไปอยู่ใหม่ก็ได้ ในกรณีที่ยังไม่ทราบว่าจะย้ายไปอยู่บ้านใด หรือยังมิได้ย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านใดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่แจ้งการย้ายที่อยู่ ให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งเพิ่มชื่อและรายการของผู้นั้นไว้ในทะเบียนบ้านกลาง และเมื่อผู้ย้ายได้แจ้งการย้ายออกต่อนายทะเบียนแล้ว ให้หน้าที่ในการแจ้งย้ายบุคคลออกของเจ้าบ้านเป็นอันพับไป ผู้ย้ายที่อยู่ที่จะแจ้งย้ายด้วยตนเองดังกล่าวต้องเป็นผู้มีอายุครบสิบห้าปีแล้ว

ความในวรรคหนึ่งไม่ใช้บังคับกับผู้ย้ายที่อยู่เพื่อไปศึกษาหรือไปรับราชการในต่างประเทศ หรือไปทำธุรกิจหรือปฏิบัติงานชั่วคราวในต่างประเทศ แต่ไม่ห้ามบุคคลดังกล่าวที่จะแจ้งย้ายออกจากทะเบียนบ้านเดิมเพื่อไปอยู่ที่อยู่ใหม่หรือ ไปอยู่ในทะเบียนบ้านกลางเป็นการชั่วคราว

เมื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งการย้ายเข้าได้ดำเนินการย้ายบุคคลนั้นเข้าอยู่ในทะเบียนบ้านใด โดยมีหนังสือยินยอม ของเจ้าบ้านนั้นแล้ว เจ้าบ้านดังกล่าวไม่มีหน้าที่ต้องแจ้งตามมาตรา 30/1 อีก" .

ภูมิลำเนา[63] แต่ไม่ตัดสิทธิผู้ซึ่งแสดงเจตนาเปลี่ยนแปลงภูมิลำเนาที่จะแจ้งย้ายด้วยตนเอง หากเป็นผู้เยาว์อายุไม่ถึง 15 ปี ย่อมเป็นหน้าที่ของผู้ใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมายของผู้เยาว์ดังกล่าวเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งนายทะเบียนผู้รับแจ้งการย้ายออกเฉพาะบุคคลที่มีชื่อและรายการในทะเบียนบ้านหรือทะเบียนบ้านกลาง และมีเจตนาต้องการเปลี่ยนภูมิลำเนา[64]

"การเปลี่ยนภูมิลำเนา" หมายถึง การเปลี่ยนถิ่นที่อยู่โดยเจตนาย้ายไปจากที่อยู่อาศัยเดิม ทั้งนี้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ว่าด้วยภูมิลำเนาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ ถิ่นอันผู้นั้นได้แสดงออก ให้บุคคลอื่นรับรู้ได้ว่าตนต้องการให้ถิ่นนั้นเป็นสถานที่อยู่ประจำของตน แต่ต้องมิใช่บุคคลซึ่งกฎหมายกำหนดเรื่องภูมิลำเนาไว้เป็นการเฉพาะ เช่น ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และพนักงานของรัฐ ผู้ที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลหรือตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น ทั้งนี้นายทะเบียนผู้รับแจ้งอาจเรียกสอบพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาเจตนาเรื่องการเปลี่ยนภูมิลำเนาของผู้ที่จะแจ้งย้ายออกหรือแจ้งย้ายเข้าได้ตามสมควร แต่จะต้องดำเนินการโดยเร็ว[65]

---

[63] มาตรา 30/1, พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ.2562 บัญญัติว่า

"มาตรา 30/1 ภายใต้บังคับมาตรา 30 วรรคสาม เจ้าบ้านใดมีผู้ย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านโดยมีเจตนาจะถือเป็นภูมิลำเนา ให้แจ้งให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งทราบเพื่อเพิ่มชื่อบุคคลนั้นเข้าในทะเบียนบ้านภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ผู้ย้ายได้เข้าอยู่ในบ้าน เมื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งได้รับแจ้งแล้ว ถ้าผู้ย้ายเข้ายังมิได้ย้ายออกจากทะเบียนบ้านเดิม ให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งดำเนินการแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งที่บุคคลนั้นมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน เพื่อย้ายบุคคลนั้นออกจากทะเบียนบ้านเดิม และ ให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งแจ้งให้เจ้าบ้านที่บุคคลนั้นมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านเดิมทราบ เพื่อนำทะเบียนบ้านของตนมาให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งปรับปรุงทะเบียนบ้านให้ถูกต้องต่อไป".

[64] ข้อ 72, *ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า*

"ข้อ 72 ให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งรับแจ้งการย้ายออกและย้ายเข้ารายการบุคคลตามทะเบียนบ้านได้ ต่อเมื่อเจ้าของรายการบุคคลที่ขอย้ายออกหรือย้ายเข้าได้มีการย้ายที่อยู่ออกจากบ้านหรือย้ายเข้าไปอาศัยอยู่ในบ้านตามทะเบียนบ้านที่แจ้งย้ายออกหรือย้ายเข้าแล้ว".

[65] ข้อ 73, *ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า*

ข้อ 73 ให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งรับแจ้งการย้ายออกเฉพาะบุคคลที่มีชื่อและรายการในทะเบียนบ้านหรือทะเบียนบ้านกลาง และมีเจตนาต้องการเปลี่ยนภูมิลำเนา

การเปลี่ยนภูมิลำเนาตามวรรคหนึ่ง หมายถึง การเปลี่ยนถิ่นที่อยู่โดยเจตนาย้ายไปจากที่อยู่อาศัยเดิม ทั้งนี้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ว่าด้วยภูมิลำเนาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ ถิ่นอันผู้นั้นได้แสดงออกให้บุคคลอื่นรับรู้ได้ว่า ตนต้องการให้ถิ่นนั้นเป็นสถานที่อยู่ประจำของตน แต่ต้องมิใช่บุคคลพิเศษซึ่งกฎหมายกำหนดเรื่องภูมิลำเนาไว้เป็นการเฉพาะ เช่น ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และพนักงานของรัฐ ผู้ที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลหรือตามคำสั่งโดยขอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น ทั้งนี้ นายทะเบียนผู้รับแจ้งอาจเรียกสอบพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาเจตนาเรื่องการเปลี่ยนภูมิลำเนา ของผู้ที่จะย้ายออกหรือย้ายเข้าได้ตามสมควร แต่จะต้องดำเนินการโดยเร็ว

การเปลี่ยนภูมิลำเนาตามวรรคหนึ่ง ไม่ใช่บังคับกับการย้ายเข้าทะเบียนบ้านกลางตามที่กฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรกำหนด.

การแจ้งย้ายที่อยู่ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 สามารถแยกออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

1. การแจ้งย้ายปกติ (มีใบแจ้งย้าย) คือ กรณีเจ้าบ้านดำเนินการแจ้งย้ายออกจากบ้านที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านปัจจุบัน[66] โดยนายทะเบียนผู้รับแจ้งจะดำเนินการออกใบแจ้งย้ายให้แก่บุคคลนั้นนำไปแจ้งย้ายเข้าต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง ณ สำนักทะเบียนอำเภอหรือสำนักทะเบียนท้องถิ่นซึ่งบ้านซึ่งประสงค์จะมีชื่อในทะเบียนบ้านตั้งอยู่ในเขต[67]

2. การแจ้งย้ายปลายทางอัตโนมัติ คือ กรณีเจ้าบ้านไม่ได้ดำเนินการแจ้งย้ายออกจากบ้านที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านปัจจุบัน แต่มาติดต่อแจ้งย้ายเข้า ณ สำนักทะเบียนอำเภอหรือสำนักทะเบียนท้องถิ่นซึ่งบ้านซึ่งประสงค์จะมีชื่อในทะเบียนบ้านตั้งอยู่ในเขต[68]

พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 30 บัญญัติว่าเมื่อผู้อยู่ในบ้านย้ายที่อยู่ออกจากบ้านเพื่อเปลี่ยนภูมิลำเนา ให้เจ้าบ้านแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งภายใน 15 วันนับแต่วันที่บุคคลในทะเบียนบ้านย้ายที่อยู่ออกจากบ้าน แต่ไม่ตัดสิทธิผู้ย้ายที่อยู่ที่จะแจ้งย้ายออกต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งด้วยตนเอง โดยจะต้องแจ้งว่าจะย้ายเข้าไปอยู่บ้านใด หรือจะแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่ตนจะไปอยู่ใหม่ก็ได้ ในกรณีที่ยังไม่ทราบว่าจะย้ายไปอยู่บ้านใด หรือยังมิได้ย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านใดภายใน 30 วันนับแต่วันที่แจ้งการย้ายที่อยู่ให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งเพิ่มชื่อและรายการของผู้นั้นไว้ในทะเบียนบ้านกลาง และเมื่อผู้ย้ายได้แจ้งการย้ายออกต่อนายทะเบียนแล้ว ให้หน้าที่ในการแจ้งย้ายบุคคลออกของเจ้าบ้านเป็นอันพับไป ผู้ย้ายที่อยู่ที่จะแจ้งย้ายด้วยตนเองดังกล่าวต้องเป็นผู้มีอายุครบ 15 ปีแล้ว

---

[66] ข้อ 81 วรรคหนึ่ง , ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า

"ข้อ 81 เมื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งได้รับแจ้งการย้ายออก ให้ดำเนินการดังนี้

(1) ตรวจสอบสถานะของผู้แจ้งว่าเป็นเจ้าบ้าน หรือเป็นผู้ที่ประสงค์จะย้ายออก หรือเป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากบุคคลดังกล่าว แล้วเรียกตรวจบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยของผู้แจ้ง และหนังสือมอบหมายพร้อมด้วยบัตรหรือสำเนาบัตรของผู้มอบหมาย แล้วแต่กรณี

(2) เรียกสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านที่จะแจ้งย้ายออก แล้วตรวจสอบรายการบุคคลที่จะแจ้งย้ายออก ถ้าไม่มีหรือไม่ได้นำมาด้วย ให้นายทะเบียนบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

(3) สอบถามผู้แจ้งให้ได้ความชัดแจ้งเกี่ยวกับที่อยู่ตามทะเบียนบ้านที่ผู้ย้ายที่อยู่ประสงค์จะแจ้งย้ายเข้า และหากเจ้าบ้านซึ่งมิใช่ผู้ย้ายที่อยู่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าบ้านเป็นผู้แจ้งย้าย ให้นายทะเบียนสอบบันทึกให้ปรากฏ เป็นหลักฐานว่าการแจ้งย้ายที่อยู่ดังกล่าวเป็นไปตามเจตนาของผู้ย้าย และผู้แจ้งยอมรับในความผิดที่จะเกิดขึ้น หากมิได้เป็นไปตามถ้อยคำที่แจ้งไว้กับนายทะเบียน

(4) รับแจ้งการย้ายออก และพิมพ์ใบแจ้งการย้ายที่อยู่ ตอนที่ 1 และ ตอนที่ 2 ให้ผู้แจ้ง ตรวจสอบความถูกต้องและลงชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(5) จำหน่ายรายการผู้ย้ายที่อยู่ในทะเบียนบ้านในฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรและสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านโดยประทับคำว่า "ย้าย" ด้วยหมึกสีน้ำเงิน ไว้หน้ารายการคนย้ายออก

(6) มอบใบแจ้งการย้ายที่อยู่ ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 พร้อมหลักฐานการแจ้งคนให้ผู้แจ้ง เพื่อส่งมอบให้ผู้ย้ายนำไปแจ้งการย้ายเข้าต่อไป" .

[67] ข้อ 90, *ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535.*

[68] ข้อ 91, ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535.

หากพิจารณาหลักในเรื่องการย้ายภูมิลำเนาของผู้เยาว์ตามมาตรา 41 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะพบว่าผู้เยาว์ซึ่งก็คือบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้เยาว์ต้องมีภูมิลำเนาตามผู้ใช้อำนาจปกครอง โดยผู้ใช้อำนาจปกครองย่อมมีสิทธิกำหนดที่อยู่ของบุตรผู้เยาว์ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์การแจ้งย้ายออกจากภูมิลำเนาของผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ผู้เยาว์จะไม่สามารถย้ายออกจากภูมิลำเนาได้เองด้วย หรือกำหนดภูมิลำเนาด้วยความสมัครใจได้ เพราะกฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์ต้องอยู่ในความดูแลของผู้ใช้อำนาจปกครอง แต่หลักในเรื่องการย้ายภูมิลำเนาของผู้เยาว์มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 พบว่าพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวให้สิทธิแก่บุคคลที่ต้องการจะย้ายออกจากทะเบียนบ้านสามารถแจ้งย้ายออกได้ด้วยตนเอง แต่ต้องเป็นบุคคลที่มีอายุครบ 15 ปีแล้ว

จากกรณีดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าการแจ้งย้ายออกจากภูมิลำเนาของผู้เยาว์เมื่อตนเองมีอายุครบ 15 ปีแล้ว เป็นเพียงการยื่นคำขอต่อเจ้าหน้าที่เพื่อให้มีคำสั่งทางปกครองตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 เท่านั้น มิได้มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ จึงไม่เป็นนิติกรรมตามมาตรา 149 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์[69] และเมื่อไม่เป็นนิติกรรม จึงไม่จำเป็นจะต้องพิจารณาต่อไปว่าการแจ้งย้ายออกจากภูมิลำเนาของผู้เยาว์เมื่อตนองมีอายุครบ 15 ปีแล้ว จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใช้อำนาจทางปกครอง หรือเป็นนิติกรรมที่เป็นประโยชน์ แก่ผู้เยาว์แต่เพียงฝ่ายเดียว[70] หรือเป็นนิติกรรมที่ต้องทำเองเฉพาะตัว[71] แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่

สำหรับประเด็นการใช้อำนาจปกครองบุตรตามมาตรา 1567 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติให้ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิใช้อำนาจปกครองต่อบุตรและบุคคลภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับบุตรไว้ 4 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง การกำหนดที่อยู่ของบุตร ประการที่สอง การทำโทษบุตรตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน ประการที่สาม การให้บุตรทำงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานานุรูป ประการที่สี่ การเรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น ผู้ใช้อำนาจปกครองจึงมีสิทธิตามมาตรา 1567 ซึ่งขัดแย้งกับสิทธิของผู้เยาว์ในการแจ้งย้ายออกจากภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 จึงมีปัญหาต้องพิจารณาว่ากรณีดังกล่าวผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใช้อำนาจปกครองหรือไม่ อย่างไร

---

[69] มาตรา 149, *แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"มาตรา 149 อันว่านิติกรรมนั้นได้แก่การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ".

[70] มาตรา 21, *แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"มาตรา 21 ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นว่านั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น".

[71] มาตรา 23, *แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า*

"มาตรา 23 ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการต้องทำเองเฉพาะตัว".

สำหรับในประเด็นดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่ากระบวนการพิจารณาทางปกครองในการแจ้งย้ายออกจากที่อยู่ของผู้เยาว์มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ตามมาตรา 30 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ประกอบข้อ 81 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 กำหนดให้ผู้ประสงค์แจ้งย้ายออกจากที่อยู่ยื่นคำขอต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง และให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งพิจารณาตรวจสอบเอกสาร หากถูกต้องให้พิจารณาสั่งอนุญาต อันแสดงให้เห็นว่าเมื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้แจ้งย้ายออกจากที่อยู่ คำสั่งของนายทะเบียนผู้รับแจ้งย่อมเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในอันที่จะมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของผู้เยาว์ จึงเป็น “คำสั่งทางปกครอง” ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539[72] และเมื่อคำสั่งของนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นดังกล่าวเป็นคำสั่งทางปกครองจึงต้องพิจารณาต่อไปว่าผู้เยาว์มีความสามารถกระทำการในกระบวนการพิจารณาทางปกครองตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539[73] หรือไม่ ซึ่งเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 30 กำหนดไว้โดยชัดแจ้งว่าผู้เยาว์ที่มีอายุครบ 15 ปีแล้วสามารถยื่นคำขอแจ้งย้ายออกจากที่อยู่ได้ด้วยตนเอง กรณีดังกล่าวจึงไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใช้อำนาจปกครองก่อนตามมาตรา 22(2) แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539[74] ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 1229/2555 นอกจากนี้ การกำหนดให้ผู้เยาว์เป็นผู้ดำเนินการแจ้งย้ายที่อยู่ด้วยตนเองได้ ยังเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาจากการที่ผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมให้ความยินยอมได้ เช่น ในกรณีที่บิดาของผู้เยาว์เสียชีวิตลงแล้ว แต่ปรากฏว่าผู้เยาว์ยังคงมีมารดาที่ยังมีชีวิตอยู่แต่ทิ้งร้างผู้เยาว์ไปอยู่ที่อื่น หรือไม่แน่ชัดว่ามารดายังมีชีวิตอยู่หรือไม่ กรณีเช่นนี้

---

[72] มาตรา 5, *แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 บัญญัติว่า*

“มาตรา 5 ในพระราชบัญญัตินี้

คำสั่งทางปกครอง” หมายความว่า

(1) การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลในอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ระงับ หรือมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการถาวรหรือชั่วคราว เช่น การสั่งการ การอนุญาต การอนุมัติ การวินิจฉัยอุทธรณ์ การรับรอง และการรับจดทะเบียน แต่ไม่หมายความรวมถึงการออกกฎ

(2) การอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง”.

[73] มาตรา 22(2), *พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 บัญญัติว่า*

“มาตรา 22 ผู้มีความสามารถกระทำการในกระบวนการพิจารณาทางปกครองได้ จะต้องเป็น

(1) ผู้ซึ่งบรรลุนิติภาวะ

(2) ผู้ซึ่งมีบทกฎหมายเฉพาะกำหนดให้มีความสามารถกระทำการในเรื่องที่กำหนดได้ แม้ผู้นั้นจะยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือความสามารถถูกจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(3) นิติบุคคลหรือคณะบุคคลตามมาตรา 21 โดยผู้แทนหรือตัวแทน แล้วแต่กรณี

(4) ผู้ซึ่งมีประกาศของนายกรัฐมนตรีหรือผู้ซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้มีความสามารถกระทำการในเรื่องที่กำหนดได้ แม้ผู้นั้นจะยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือความสามารถถูกจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์”.

[74] บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่อง การขอเปลี่ยนชื่อสกุลของบุตรซึ่งเป็นผู้เยาว์ เรื่องเสร็จที่ 1229 /2555.

ศาลไม่อาจตั้งผู้ปกครองเพื่อทำหน้าที่แทนบิดามารดาได้ ซึ่งหากผู้เยาว์จะดำเนินการเปลี่ยนชื่อก็ไม่อาจกระทำได้ เนื่องจากไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมให้ความยินยอมกับการกระทำดังกล่าว อีกทั้งการตั้งผู้ปกครองในกรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา หรือมีแต่บิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองแล้วนั้น ตามมาตรา 1585 ก็มิได้กำหนดเป็นการบังคับไว้ว่าจะต้องมีการตั้งผู้ปกครองเสมอไป ดังนั้น หากผู้เยาว์จะดำเนินการแจ้งย้ายที่อยู่ก็ไม่อาจกระทำได้เนื่องจากไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมให้ความยินยอมเช่นเดียวกัน การกำหนดให้ผู้เยาว์ที่มีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ เป็นผู้ดำเนินการแจ้งย้ายที่อยู่ตนเองได้นั้น จึงถือเป็นการสมควรและเหมาะสมตามเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว

อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ในกรณีที่ผู้แจ้งย้ายออกจากที่อยู่เป็นผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองย่อมสามารถยื่นคำขอแจ้งย้ายที่อยู่ต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแทนผู้เยาว์ได้ตามมาตรา 1567 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิกำหนดที่อยู่ของบุตรผู้เยาว์ได้ เนื่องจากผู้ใช้อำนาจปกครองมีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่บุตร จำเป็นต้องให้บุตรอยู่ในความดูแลของตนเอง กฎหมายจึงให้สิทธิผู้ใช้อำนาจปกครองที่จะกำหนดที่อยู่ของบุตรว่าจะให้บุตรอยู่ที่ใดตามที่เห็นสมควร และการใช้อำนาจในการแจ้งย้ายออกจากที่อยู่ดังกล่าวก็ยังไม่ตัดสิทธิผู้เยาว์ที่มีอายุ 15 ปีแล้ว ที่จะยื่นคำขอแจ้งย้ายออกจากที่อยู่ได้ด้วยตนเองเช่นกัน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้ผู้เยาว์ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องมีภูมิลำเนาแห่งเดียวกับผู้ใช้อำนาจทางปกครอง เพราะผู้เยาว์เป็นบุคคลที่อ่อนด้วยอายุและประสบการณ์ กฎหมายจึงมองว่าผู้ใช้อำนาจปกครองควรที่จะเข้ามากำหนดภูมิลำเนาให้ผู้เยาว์เพื่อที่จะเป็นการคุ้มครองตัวผู้เยาว์มากกว่าที่จะอนุญาตให้ผู้เยาว์แสดงเจตนาในการกำหนดภูมิลำเนาเป็นของตนเองซึ่งอาจจะส่งผลเสียต่อตัวผู้เยาว์หรือกองทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีบุคคลเข้ามาคอยดูแลให้ความช่วยเหลือในเรื่องที่เกี่ยวกับการดำรงชีพและการจัดการทรัพย์สิน ดังนั้น เมื่อบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองจึงมีสิทธิกำหนดที่อยู่ของบุตรผู้เยาว์ได้ เพราะบิดามารดามีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่บุตร จำเป็นต้องให้บุตรอยู่ในความดูแลของตนเอง กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้ใช้อำนาจทางปกครองที่จะกำหนดที่อยู่ของบุตรว่าจะให้บุตรอยู่ที่ใดตามที่เห็นสมควร และมาตรา 44 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ยังกำหนดให้ผู้เยาว์มีภูมิลำเนาตามผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง เพื่อให้ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิในการดูแลผู้เยาว์ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าว คือ เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์นั่นเอง สำหรับพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์เพื่อการจัดทำทะเบียนของบุคคลตามความเป็นจริง การอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเกี่ยวกับการจัดเก็บข้อมูลทางทะเบียน ซึ่งกฎหมายฉบับนี้กำหนดให้สิทธิบุคคลที่อายุครบ 15 ปีบริบูรณ์แล้วสามารถทำการแจ้งย้ายออกจากที่อยู่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใช้อำนาจปกครอง หากบุคคลนั้นมีเจตนา

เปลี่ยนภูมิลำเนาไปยังภูมิลำเนาที่อาศัยอยู่จริง ตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ประกอบมาตรา 22 (2) แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ทั้งนี้ พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ก็ไม่ตัดสิทธิผู้ใช้อำนาจปกครองในการยื่นคำขอแจ้งย้ายออกจากที่อยู่แทนผู้เยาว์ได้ โดยอาศัยอำนาจปกครองซึ่งเป็นอำนาจทั่วไปตามมาตรา 1567 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นกฎหมายซึ่งมุ่งประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์เช่นเดียวกัน

ผู้เขียนเห็นว่า การใช้อำนาจปกครองเพื่อกำหนดที่อยู่ของผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และสิทธิการแจ้งย้ายที่อยู่ของผู้เยาว์ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มิได้มีความขัดแย้งกัน แต่การตีความกฎหมายควรสอดรับกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เยาว์ (The Best Interest of The Child) เป็นสำคัญ ดังนั้น นายทะเบียนผู้รับแจ้งจึงมีบทบาทสำคัญในการพิจารณาเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นในครอบครัวระหว่างบิดามารดา ผู้ปกครองด้วยกันก็ดี หรือผู้เยาว์กับบิดามารดา ผู้ปกครองก็ดี หรือมีปัจจัยที่กระทบต่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์ก็ดี นายทะเบียนผู้รับแจ้งจึงต้องสามารถให้ความคุ้มครองผู้เยาว์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย จึงควรมีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานและการใช้ดุลยพินิจในกรณีดังกล่าวเพื่อให้เกิดความชัดเจนในอนาคตต่อไป

บรรณานุกรม

กิตติศักดิ์ ปรกติ, *หลักกฎหมายบุคคล (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555).*

กิตติศักดิ์ ปรกติ, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล: บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561).

ช.ชยินทร์ เพ็ชญไพศิษฏ์และนัดดาภา จิตต์แจ้ง, *กฎหมายธุรกิจ (Business Law)* (สมุทรปราการ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2557).

ประชุม โฉมฉาย, *หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2555).

ประสิทธิ โฆวิไลกูล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล*(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2562).

ประสพสุข บุญเดช, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว*(กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา, 2564).

วันภิเษก จารุจิตร, *การกำหนดภูมิลำเนาของผู้เยาว์* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชน, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563).

สมทบ สุวรรณสุทธิ, *คำสอนชั้นปริญญาตรีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล* (พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514).

อังคณาวดี ปิ่นแก้ว, *คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย บุคคล*(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561).

